

35 I rozbiór Rzeczypospolitej

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXVI. Rzeczypospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).

Uczeń:

- 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;
- 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 3) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;
- 4) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiorze.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1764, 1767, 1768, 1768–1772, 1772, 1773, 1773–1775
- postacie: Stanisława Augusta Poniatowskiego, Nikołaja Repnina, Kajetana Sołtyka, Józefa Andrzeja Załuskiego, Wacława Rzewuskiego, Seweryna Rzewuskiego, Michała Krasieńskiego, Józefa Pułaskiego, Ottona Magnusa von Stackelberga, Ignacego Jakuba Massalskiego, Teodora Wessela, Adama Ponińskiego, Michała Hieronima Radziwiłła, Tadeusza Rejtana, Samuela Korsaka
- postulaty konfederatów barskich
- państwa biorące udział w I rozbiorze Rzeczypospolitej
- reformy uchwalone podczas sejmku rozbiorowego

ROZUMIE

- pojęcia: dysydenci, prawa antydysydenckie, prawa kardynalne, konfederacja słucka, konfederacja toruńska, konfederacja radomska, konfederacja barska, I rozbiór Rzeczypospolitej, sejm rozbiorowy, Rada Nieustająca
- znaczenie Familii i Rosji przy wyborze Stanisława Poniatowskiego na króla
- przyczyny zawiązania konfederacji barskiej
- związek między porwaniem króla a sytuacją konfederatów barskich

POTRAFI

- omówić reformy zaproponowane przez Familię podczas sejmku konwokacyjnego
- przedstawić proces ograniczania praw dysydentów w Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w.

- omówić działania Rosji wobec dysydentów i szlachty katolickiej w latach 1767–1768
- wskazać na mapie ziemie utracone przez Rzeczpospolitą w wyniku I rozbioru Rzeczpospolitej na rzecz Austrii, Prus i Rosji

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

II. ROZWINIĘCIE

Opowiadamy, że w 1763 r. zmarł August III i po raz kolejny pojawiła się konieczność wyboru króla Polski. Francja i Austria z uwagi na sytuację międzynarodową zrezygnowały z wzięcia udziału w elekcji. Rosja we współpracy z Familiją wystawiła swojego kandydata – Stanisława Poniatowskiego – i to właśnie jej głos okazał się decydujący. Aby nie doszło do zerwania sejmu konwokacyjnego, Familia zawiązała konfederację, a Rosja wysłała swoje wojska w okolice Warszawy.

Polecamy uczniom, aby przeczytali tekst źródłowy w podręczniku (m2, s. 371) i odpowiedzieli na pytania:

- ▶ Co sprawiło, że Rzeczpospolita utraciła silną pozycję w Europie?
- ▶ Jaką rolę w Rzeczpospolitej odgrywały rody magnackie?

Następnie prosimy o przeczytanie drugiego akapitu podrozdziału *Reformy Familii i elekcja Stanisława Poniatowskiego* w podręczniku (s. 370–371) oraz odpowiedź na pytanie:

- ▶ Jakie reformy zaproponowała Familia?

Podkreślamy, że podczas sejmu elekcyjnego wybrano na króla Stanisława Poniatowskiego. Prosimy, aby uczniowie zapoznali się z treścią tekstu źródłowego (m3, s. 371) oraz podpisu pod obrazem Canaletta w podręczniku (m4, 372) i wykonali polecenie 2 (s. 373).

Mówimy, że na pierwsze lata rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego przypadło rozwiązanie problemu religijnego. Prosimy o przeczytanie definicji pojęcia *dysydent* (s. 373). Dzielimy klasę na dwuosobowe grupy. Następnie polecamy, aby uczniowie na podstawie podrozdziału *Problem równouprawnienia dysydentów w Rzeczpospolitej* (s. 372–373) opracowali w parach przemówienie, w którym przedstawią proces pogarszania się sytuacji dysydentów w Rzeczpospolitej w XVII–XVIII w. i zaapelują o potrzebę zachowania postanowień z 1573 r. Następnie nauczyciel może wytypować zespoły do odczytania przemówień na forum klasy lub zebrać wszystkie prace, a potem je ocenić.

Kontynuujemy pogadankę o tym, że caryca Katarzyna II dążyła do zachowania anarchii w Rzeczpospolitej. Wykorzystała więc kwestię innowierców jako pretekst do wtrącania się w wewnętrzne sprawy Rzeczpospolitej. Następnie polecamy uczniom, aby zapoznali się z treścią podrozdziału *Prawa kardynalne* (s. 373–374) i wykonali zadanie 1 w karcie pracy. ▶

Omawiamy wspólnie to zadanie i zadajemy pytanie:

- ▶ Jaki cel przyświecał Rosji aktywnej na dwóch frontach, tzn. popierającej zarówno dysydentów, jak i katolików?

Polecamy uczniom, aby przeczytali tekst źródłowy w podręczniku (m5, s. 374) oraz wykonali polecenia 1 i 2 (s. 375).

Wskazujemy, że w roku 1768 doszło do jeszcze jednego ważnego wydarzenia – zawiązania konfederacji barskiej. Prosimy uczniów o przeczytanie pierwszego akapitu podrozdziału *Konfederacja barska* (s. 374–375) i odpowiedź na pytanie:

- › Co doprowadziło do zawiązania konfederacji barskiej w 1768 r.?

Następnie uczniowie czytają tekst źródłowy (m6, s. 375) i wykonują polecenie 4 (s. 375).

Informujemy, że konfederaci barscy zorganizowali siły zbrojne na czele z Michałem Kraśkim i Józefem Pułaskim. Rozpoczęły się walki trwające cztery lata. Z pomocą królowi przysłyły wojska rosyjskie. Konfederaci zdecydowali się porwać króla. Oglądamy film *Porwanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*. ▶ Następnie polecamy uczniom, aby obejrzeli uważnie grafikę w podręczniku (m7, s. 375) i zapoznali się z treścią jej opisu. Zadajemy pytania:

- › Kiedy doszło do porwania króla?
- › Jak wyglądało porwanie według filmu oraz grafiki?
- › Jaki był skutek porwania?

Wskazujemy, że upadek konfederatów barskich doprowadził do I rozbioru Rzeczypospolitej. Pierwszy krok w kierunku rozbiorów już w 1769 r. uczyniła Austria, która zajęła starostwo spiskie, a w następnym roku – kolejne ziemie. W 1772 r. dołączyły do niej Prusy i Rosja. Podkreślamy, że posunięcie to nie wywołało żadnej politycznej reakcji innych państw europejskich. 5 sierpnia 1772 r. Prusy, Rosja i Austria podpisały traktat sankcjonujący I rozbiór Rzeczypospolitej. Prosimy o przeanalizowanie mapy (m10, s. 377) i przeczytanie drugiego akapitu podrozdziału *I rozbiór Rzeczypospolitej* (s. 376). Następnie uczniowie wykonują zadanie 2 w karcie pracy.

Zwracamy uwagę uczniów na ilustrację w podręczniku (m9, s. 376). Prosimy o zapoznanie się z treścią jej opisu oraz wykonanie poleceń 2 i 3 (s. 377).

Opowiadamy, że po podpisaniu traktatu Prusy, Austria i Rosja nakazały polskiemu królowi zwołanie sejmu, który zatwierdzi rozbiór. Jednak Stanisław August Poniatowski z tym zwlekał. Nowy ambasador rosyjski Otto Magnus von Stackelberg doprowadził wówczas do utworzenia stronnictwa prorosyjskiego, które zaczęło wywierać naciski na króla. Należeli do niego m.in. Ignacy Jakub Massalski, Teodor Wessel i Adam Poniński. Ostatecznie 19 kwietnia 1773 r. zwołano sejm rozbiorowy.

Polecamy uczniom, aby przeczytali akapity od drugiego do czwartego w podrozdziale *Sejm rozbiorowy (1773–1775)* (s. 377–378). Następnie zadajemy pytania:

- › W jaki sposób Rosjanie kontrolowali sejm?
- › Kto został marszałkiem konfederacji koronnej, a kto litewskiej?
- › Ile osób brało udział w obradach sejmu?
- › Kto należał do opozycji sejmowej?
- › Jakie działania podejmowała opozycja sejmowa?
- › Jakie reformy wprowadzono podczas sejmu?

Wyświetlamy uczniom film *Po moim trupie!* poświęcony symbolicznie obrazu Jana Matejki *Rejtan. Upadek Polski*. ▶

Zadajemy pytania:

- › W jaki sposób Matejko zaakcentował uległość szlachty wobec Rosji i wpływ tego państwa na sejm Rzeczypospolitej?

- › Kim była Izabela Czartoryska?
- › Która postać na obrazie mogła ucieleśniać nadzieję Polaków na lepszą przyszłość?
- › Jak można zinterpretować gest Rejtana?

III. PODSUMOWANIE

Prosimy uczniów o wykonanie zadania 3 w karcie pracy.

METODY KONTROLI

Uczniowie wykonują zadanie na stronie flippity.net. ▶

PRACA DOMOWA

Opisz, w jaki sposób magnateria przyczyniła się do I rozbioru Rzeczypospolitej.